

ZAMONAVIY O'ZBEK TILIDA YOSHLAR NUTQINING XUSUSIYATLARI

Bozorova Lola Ismoil qizi

Termiz davlat universiteti O'zbek filologiyasi fakulteti Filologiya
va tillarni o'qitish (o'zbek tili) ta'lim yo'nalishi 1- bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada globallashuv va raqamli texnologiyalar davrida zamonaviy o'zbek yoshlari nutqida kuzatilayotgan o'zgarishlar tahlil qilinadi. Yoshlar nutqining o'ziga xos xususiyatlari, internet slenglar, jargonlar va xorijiy tillardan kirib kelayotgan so'zlarning til me'yorlariga ta'siri yoritiladi. Shuningdek, til va nutqning o'zaro farqli jihatlari ham ochiq ko'rsatib o'tilgan. Tadqiqotning obyekti sifatida o'smirlar va oliy ta'lim talabalarining virtual hamda jonli muloqot jarayonlari olingan bo'lib, tahlil davomida kuzatish, qiyosiy va deskriptiv metodlardan foydalanilgan. Maqolada yoshlar nutqining o'ziga xos xususiyatlari, xususan, internet slenglari, jargonlar, tillar interferensiyasi (kod almashinuvi) hamda vizual vositalarning (emoji, stiker) muloqotdagi o'rni aniq misollar yordamida yoritilgan. Tadqiqot natijasida yoshlar leksikasining adabiy til me'yorlariga salbiy va ijobiy ta'siri baholanib, o'zbek tili so'z boyligining raqamli muhitda boyish hamda qashshoqlashish tendensiyalari o'rtasidagi muvozanatni saqlash bo'yicha ilmiy xulosalar ilgari surilgan.

Kalit so'zlar: yoshlar nutqi, sotsiolingvistika, sleng, jargon, raqamli muloqot, tillar intersferensiyasi, lisoniy transformatsiya, til va nutq dialektikasi, nutqiy ifoda, adabiy til, paralingvistika.

Abstract: This article analyzes the changes observed in the speech of modern Uzbek youth during the era of globalization and digital technologies. The peculiarities of young people's speech, the influence of internet slang, jargon and words coming from foreign languages on language norms are highlighted. Also, the mutual differences between language and speech are clearly indicated. The object of the research is the processes of virtual and live communication of adolescents and university students, and observation, comparative and descriptive methods were used during the analysis. The article highlights the specific features of youth speech, specifically internet slang, jargon, language interference (code exchange), and the role of visual aids (emoji, stickers) in communication using specific examples. As a result of the study, the negative and positive impact of youth vocabulary on the norms of the literary language was assessed, and scientific conclusions were put

forward on maintaining the balance between the trends of enrichment and impoverishment of the vocabulary of the Uzbek language in the digital environment.

Keywords: youth speech, sociolinguistics, slang, jargon, digital communication, language interference, linguistic transformation, language and speech dialectics, speech expression, literary language, paralinguistics.

Аннотация: В данной статье анализируются изменения, наблюдаемые в речи современной узбекской молодежи в эпоху глобализации и цифровых технологий. Освещаются особенности речи молодежи, влияние интернет-сленга, жаргона и слов, заимствованных из иностранных языков, на языковые нормы. Также четко показаны различия между языком и речью. Объектом исследования являются процессы виртуального и живого общения подростков и студентов высших учебных заведений, в ходе анализа использовались методы наблюдения, сравнения и описания. В статье на конкретных примерах освещены особенности речи молодежи, в частности, интернет-сленг, жаргон, интерференция языков (кодообмен) и роль визуальных средств (эмодзи, стикеры) в общении. В результате исследования было оценено негативное и положительное влияние молодежной лексики на нормы литературного языка, и сделаны научные выводы о поддержании баланса между тенденциями обогащения и обеднения словарного запаса узбекского языка в цифровой среде.

Ключевые слова: речь молодежи, социолингвистика, сленг, жаргон, цифровое общение, интерсферация языков, языковая трансформация, диалектика языка и речи, речевое выражение, литературный язык, паралингвистика.

Annotasyon: Bu makale, küreselleşme ve dijital teknolojiler çağında modern Özbek gençlerinin konuşmasında gözlemlenen değişimleri analiz ediyor. Gençlerin konuşmasının özellikleri, internet slengleri, jargonlar ve yabancı dillerden gelen kelimelerin dil normlarına etkisi ele alınmaktadır. Ayrıca, dil ve konuşmanın karşılıklı farklılıkları da açıkça gösterilmiştir. Araştırmanın nesnesi olarak gençlerin ve yükseköğretim öğrencilerinin sanal ve canlı iletişim süreçleri alınmış olup, analiz sırasında gözlem, karşılaştırma ve tanımlayıcı yöntemler kullanılmıştır. Makalede gençlerin konuşma özellikleri, özellikle internet slengleri, jargonlar, dil müdahalesi (kod değişimi) ve görsel araçların (emoji, stiker) iletişimdeki rolü somut örneklerle ele alınmıştır. Araştırma sonucunda gençlik sözlüğünün edebi dil normları üzerindeki olumsuz ve olumlu etkisi değerlendirilmiş ve Özbek dilinin

kelime dağarcığının dijital ortamda zenginleşme ve fakirleşme eğilimleri arasındaki dengeye ilişkin bilimsel sonuçlar ileri sürülmüştür.

Anahtar kelimeler: *gençlerin konuşması, sosyolinji, jargon, dijital iletişim, dillerin etkileşimi, dil dönüşümü, dil ve konuşma diyalektigi, konuşma ifadesi, edebi dil, paralingvistik.*

Kirish: Til — doimiy harakatda va rivojlanishda bo'lgan dinamik ijtimoiy tizimdir. Jamiyatda yuz berayotgan barcha ijtimoiy-madaniy, iqtisodiy va texnologik o'zgarishlarni birinchi bo'lib aks ettiruvchi qatlam esa dinamik tabiati bilan ajralib turuvchi yoshlar sotsiumi hisoblanadi. Bugungi raqamli texnologiyalar, global integratsiya va virtual muloqot maydonlari zamonaviy o'zbek yoshlarining lisoniy portretini keskin transformatsiyaga uchratmoqda. Sotsiolingvist olim A. Berdialiyev ta'kidlaganidek, tilning ijtimoiy tabaqalanishi jamiyat a'zolarining yoshi, kasbi va ijtimoiy mavqeyiga bevosita bog'liq. Yoshlar o'z nutqini soddalashtirish, fikr almashish tezligini oshirish va guruh ichidagi ichki ekspressivlikni ta'minlash maqsadida an'anaviy adabiy til me'yorlaridan ongli yoki ongsiz ravishda chekinmoqdalar.

Til va nutq dialektikasi nazariy tilshunoslikning, shuningdek, amaliy tilshunoslikning hamda falsafa, tarix, psixologiya, mantiq kabi fanlarning ham muhim va murakkab muammolaridan biridir. XX asr tilshunosligining – sistem tilshunoslikning bosh, asosiy mezonlari til va nutq munosabati, til va nutq hodisalarini, birliklarini farqlash bo'ldi. Ushbu muammo tarixiga nazar tashlasak, prof H.Ne'matovning ma'lumot berishicha, til va nutq hodisalarini o'zaro farqlash dastlab VII–IX asrlarda shakllangan arab tilshunosligining til o'rganish usullarida ko'rish mumkin. Prof.A.Nurmonovning tadqiqotida esa temuriylar davri o'zbek tilshunosligining sardori bo'lgan Alisher Navoiy asarlarida til va nutq hodisalari farqlangani, alloma shu masalaga alohida e'tibor bergani qayd etiladi¹. Til va nutq muammosi umumiy nazariy tilshunoslikning asos-chisi bo'lgan Vilgelm fon Gumboldtning tildagi energiya (harakat, jarayon, kuch) va ergon (mahsulot), tilshunoslikdagi psixologizm oqimining asoschisi G.Shteyntalning tildagi «barqaror mohiyat» va «harakatdagi kuchlar», buyuk nazariyotchi va amaliyotchi tilshunos Ivan Boduen de Kurtenening «tildagi barqarorlik va o'zgaruv-chanlik» haqidagi ta'limotlarida ham beriladi. Akademik I.P.Pavlov tomonidan ikkilamchi signallar sistemasi deb nom olgan tilning nutq bilan chambarchas bog'liqligini yana shundan

¹ Yo. Tojiyev – "O'zbek tili leksikologiyasi va frazeologiyasi".

ham bilish mumkinki, har bir til tarixiy taraqqiyot davo-mida, odamlarning nutq vositasi bilan aloqa bog'lash jarayonida vujudga keladi. Til va nutq o'rtasidagi bog'liqlik, o'zaro aloqadorlik yana quyidagilardan ham ma'lum bo'ladi. Til nutq asosida tashkil topadi va nutq orqali reallashadi. Til bir vaqtning o'zida ham asos, ham nutq mahsuli. Til aloqa uchun material bersa, nutq shu materialdan fikr shakllantirishdir. F. de Sossyur aytganidek, til bizga nutq tushunarli bo'lishi uchun zarur bo'lsa, nutq esa tilning taraqqiyoti, yashashi, shakllanishi uchun zarur. Tarixiy jihatdan nutq faktlari tildan oldin keladi. Shu o'rinda prof. B.A. Serebrennikovning fikrini ham keltirish maqsadga to'la muvofiqdir. U ta'kidlaganidek «...til nutq jarayonida foydalaniladi. Har bir nutq faoliyatida til elementlari ishtirok etadi. Agar til sistem xarakterga ega bo'lsa, nutq ham, til elementlari asosida namoyon bo'lgandan keyin, sistem xarakterga ega bo'ladi». Bizningcha ham, nutq sistemadir, sistem xarakterga egadir². Bugungi globallashuv va raqamli texnologiyalar shiddat bilan rivojlanayotgan asrda o'zbek tili ham o'zining o'zgarish va yangilanish bosqichini boshdan kechirmoqda. Bu jarayon jamiyatning eng faol va dinamik qatlami bo'lgan yoshlarning kundalik muloqotida yaqqol ko'zga tashlanadi. Hozirgi kunda zamonaviy yoshlar nutqi o'zining an'anaviy adabiy tildan sezilarli darajada uzoqlashganligi, fikrni maksimal darajada qisqa va tez yetkazishga intilishi hamda yuqori darajadagi emotsionalligi bilan xarakterlanadi. Ijtimoiy tarmoqlar, internet platformalari va xalqaro madaniy aloqalar ta'sirida yoshlar o'rtasida o'ziga xos ijtimoiy dialekt, ya'ni yangi sleng va jargonlar tizimi shakllanib ulgurdi. Yoshlar muloqotining eng yetakchi belgilaridan biri tilshunoslikda kod almashinuvi deb ataladigan ko'ptillilik xususiyatidir. Zamonaviy yoshlar sof o'zbek tilida gapirishdan ko'ra, o'z fikrlariga rus va ingliz tillaridagi tayyor so'z birikmalarini aralashtirib yuborishga juda moyil bo'lib qoldilar³. Ular gap qurilishi va grammatik qoliplarni o'zbekcha saqlagani holda, uning ichiga ruscha modal elementlarni yoki inglizcha kundalik iboralarni erkin singdirib yuborishadi. Masalan, kundalik suhbatlarda umuman so'zi o'rniga vabshe, allaqachon o'rniga uje, aytganday so'zi o'rniga kstate, shuning uchun o'rniga taksho kabi so'zlar juda tabiiy ohangda qo'llaniladi. Shuningdek, g'arb kontentining ommalashishi sababli okay, yes, wait kabi inglizcha tasdiq va buyruq so'zlari ham nutqdan mustahkam o'rin egallagan. Tezkor xabar almashish zarurati sababli yoshlar nutqida til tejamkorligi va raqamli qisqartmalar tizimi yuzaga keldi. Vaqtini va telefon ekranidagi simvollar sonini tejash maqsadida yozma nutqda

² Sotsiolingvistika" (D. Elova, G. Safarova, 2022)

³ G. I. Toirova – "Yoshlar nutqining shakllanish davrlari va rivojlanish bosqichlari".

asosan unli tovushlarni tushirib qoldirish tamoyili shakllandi. Chatlarda salom soʻzi slm, rahmat soʻzi rax, hozir soʻzi hzr, nima qilyapsan iborasi esa nmqps koʻrinishida yozilmoqda. Ushbu qisqarish tendensiyasi ogʻzaki nutqqa ham koʻchib oʻtgan boʻlib, kundalik suhbatda soʻzlarning oxirgi boʻgʻinlarini yutib yuborish odat tusiga kirdi. Natijada boraman soʻzi boram, keladi soʻzi keldi, yaxshi soʻzi esa yashi shaklida talaffuz qilinadigan boʻldi. Bundan tashqari, yoshlar oʻz his-tuygʻulari va hayratlarini neytral soʻzlar bilan emas, balki oʻta boʻrttirilgan majoziy iboralar orqali ifodalashni afzal koʻradilar. Biror narsa haddan tashqari yoqqanda yoki jismoniy charchoq yuqori nuqtaga chiqqanda oʻldim, kuyidim yoki oʻlib qoldim kabi iboralar koʻp qoʻllaniladi. Juda ajoyib, yuqori sifatli va zamonaviy narsalarga nisbatan esa inglizcha oʻxshatishning kalkasi oʻlaroq olov yoki otash metaforalari ishlatiladi. Biror voqea yoki narsani sabrsizlik bilan uzoq kutish natijasida paydo boʻladigan toqatsizlik esa koʻzim teshildi iborasi orqali emotsional tarzda yetkaziladi. Nutqiy jarayonda fikrni bir tizimga solib olish, qisqa pauzalarni toʻldirish yoki tinglovchining diqqatini doimiy nazorat qilib turish uchun maʼnaviy yuklama tashimaydigan parazit soʻzlar ham yoshlar nutqida faol kanallashgan. Suhbat davomida har ikki-uch gap oxirida tushundingmi yoki eshityapsanmi soʻzlarini takrorlash suhbatdoshning diqqatini majburiy ushlab turish mexanizmiga aylangan. Rus tilidan oʻtgan karoche soʻzi esa uzoq hikoyani qisqa xulosalash yoki gapni boʻlish uchun qoʻllaniladi. Gap boshlashda yoki keyingi soʻzni oʻylab olish uchun vaqt kerak boʻlganda esa haligi va takshto kabi vositalar yordamga keladi.

Xulosa: Zamonaviy oʻzbek yoshlari nutqi oʻzining dinamikligi, moslashuvchanligi va emotsionalligi bilan ajralib turadi. Ushbu lisoniy oʻzgarishlarni mutlaqo salbiy deb baholab boʻlmaydi, chunki u tilning zamon talablariga moslashayotganini koʻrsatadi. Biroq, slenglar va xorijiy aralashmalarning adabiy til meʼyorlarini butunlay yeb bitirmasligi uchun yoshlar oʻrtasida kitobxonlik madaniyatini oshirish va rasmiy muloqotda adabiy til talablariga qatʼiy rioya qilish koʻnikmasini shakllantirish dolzarb vazifa boʻlib qolmoqda. Shuningdek, zamonaviy oʻzbek yoshlarining nutqi oʻziga xos tirik, oʻzgaruvchan va kreativ tizimdir. Undagi internet slenglari hamda xorijiy jargonlar global raqamli dunyo bilan integratsiyalashuvning tabiiy mahsulidir. Bu xususiyatlar bir tomondan tilning leksik imkoniyatlarini kengaytirib, unga yangicha ohang bagʻishlayotgan boʻlsa, ikkinchi tomondan adabiy til meʼyorlarining buzilishiga va soʻzlashuv madaniyatining sayozlashishiga sabab boʻlmoqda. Yoshlar nutqini lingvistik jihatdan chuqur oʻrganish zamonaviy oʻzbek tilining kelajakdagi rivojlanish yoʻnalishlarini toʻgʻri prognoz qilish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. A. Berdaliyev – "O'zbek sotsiolingvistikasi terminlarining izohli lug'ati".
2. R. Rasulov – "Umumiy tilshunoslik".
3. B. Mengliyev – "Hozirgi o'zbek tili"
4. Yo. Tojiyev – "O'zbek tili leksikologiyasi va frazeologiyasi".
5. "O'zbek muloqot nutqining ijtimoiy-lisoniy xususiyatlari" (S. Mo'minov)
6. Sotsiolingvistika" (D. Elova, G. Safarova, 2022) — K
7. Sh.Rahmatullayev "Hozirgi adabiy o'zbek tili "
8. D. Xudoyberganova – "O'zbek tilining zamonaviy leksikasi". Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
9. M. Yusupova – "Ijtimoiy tarmoqlarda til o'zgarishlari".
10. G. I. Toirova – "Yoshlar nutqining shakllanish davrlari va rivojlanish bosqichlari".
11. H.Dadaboyev – "O'zbek terminologiyasi" (O'quv qo'llanma). Toshkent.